

Дем'яню Н. Ю. "Весняночка" В.М. Верховинця та її педагогічне значення // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія "Педагогічні науки". – Вип. 2 (35) – Полтава: ПДПУ, 2004. – С. 63-66.

Дем'яню Н. Ю.

“ВЕСНЯНОЧКА” В.М.ВЕРХОВИНЦЯ ТА ЇЇ ПЕДАГОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Педагогічна спадщина Василя Миколайовича Верховинця являє собою глибоко національне за своєю сутністю і виховне за змістом явище. У наукових працях "Українське весілля", "Теорія українського народного танцю", репертуарно-методичному посібнику "Весняночка" педагог обґрунтував значення фольклорного матеріалу як засобу формування національної культури молоді, розробив теоретичні засади розвитку і методику опанування українського народного танцю, інноваційний напрям комплексного використання елементів музичного, хореографічного і драматичного мистецтва у виховному процесі, заснував нові синтетичні жанрові форми: рухливу музичну гру, театралізовану пісню.

Результатом багаторічної етнографічно-дослідницької роботи, педагогічних пошуків і композиторської творчості В.М. Верховинця стало створення репертуарно-методичного посібника “Весняночка” /1924 р./ . Його основу становить український музично-ігровий репертуар для дітей.

Виступаючи на Третньому з'їзді працівників дошкільних закладів Полтавщини у 1921 році, В.М. Верховинець підкреслював, що "гра є наймилішою хвилиною, котрої потрібно дитині для всебічного виховання її молоденького тіла, розуму та її індивідуальних здібностей" /1, с.3/.

Працюючи над "Весняночкою", педагог поставив конкретні завдання: "виховання фізично здорового, етично стійкого, інтелектуально розвинутого майбутнього члена суспільства", формування його національної культури /2, с.21; 2, с.144; 2, с.181/. Вирішенню цих завдань сприяє синтетична природа рухливої музичної гри. У ній В.М. Верховинець органічно поєднав елементи музичного, хореографічного і драматичного мистецтва та на сторінках збірки обґрунтував педагогічну доцільність їх комплексного використання.

Кожну гру педагог подає в інсценізованому вигляді, який передбачає наявність певної драматургії, реквізиту, розподілення ролей між учасниками. Для більш повного розкриття художнього образу, передачі національного характеру, посилення емоційного та естетичного впливу на вихованців він доповнює засоби театралізації /рухи, міміку, пантоміміку/ пісенним супроводом і елементами народної хореографії.

У роботі по створенню дитячого музично-ігрового репертуару В.М. Верховинець спирався на принципи української етнопедагогіки: природовідповідність, гуманність, послідовність, наступність, наочність, емоційність, активність особи вихованця у виховному процесі. Про це свідчить зміст і структура "Весняночки", яка складається з семи розділів: 1/"Про рухливі ігри зі співами" /де автор дає методичні рекомендації та пояснення щодо

використання рухливих музичних ігор у виховному процесі; 2/"Ігри та пісні на різні теми"; 3/"Весна"; 4/"Літо"; 5/"Осінь"; 6/"Зима" /до останніх п'яти розділів додаються окремі пісні; 7/"Хореографічний додаток".

До репертуарно-методичного посібника увійшли сто п'ятдесят шість рухливих музичних ігор і пісень. Серед них – дев'ять народних ігор, етнографічний запис яких зробив сам В.М. Верховинець. Більшість ігор він створив на основі етнографічного матеріалу: 1/ українських народних пісень – дев'ятнадцять ігор; 2/ народних мелодій – дев'ять; 3/ поетичного фольклору – вісімнадцять. Чотирнадцять рухливих музичних ігор і шістнадцять пісень написані педагогом на слова українських поетів: Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, П. Тичини, Олександра Олеся та інших. З метою прилучення підростаючого покоління до кращих зразків українського музичного мистецтва Василь Миколайович інсценізує твори М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, П. Козицького, П. Демуцького.

Двадцять ігор, автором яких є сам педагог, створені в дусі народних традицій. Вони також підпорядковані головним завданням "Весняночки". Надзвичайно цінним є композиторський доробок В.М. Верховинця - дев'яносто мелодій, написаних для збірки.

Різноманітністю відзначається тематика рухливих музичних ігор. Для кращого засвоєння і закріплення отриманої дітьми інформації на заняттях, екскурсіях, у повсякденному житті педагог пропонує ігри та пісні на теми: "Домашні тварини та птахи", "Поле", "Ліс", "Сад", "Город", "Вода", "Весна", "Літо", "Осінь", "Зима", "Патріотизм", "Трудовий процес". Кожна гра має конкретно визначену мету, яка досягається шляхом виконання поставлених перед дитиною завдань.

Ігри збірки поступово ускладнюються за змістом, формою та способом проведення. Гра набуває характеру драматичної дії, потребує перевтілення у певний художній образ, тобто перетворюється на маленький спектакль /"Ходить гарбуз" /№109/, "Два півники"/№122/ та ін./ . З ускладненням змісту ігор ускладнюється і пісенний супровід, до якого В.М. Верховинець уводить елементи дво- і триголосся /"Плету лісочку"/№78/, "Женчичок"/№72/ та ін./ . Рухи по колу з простими гімнастичними вправами поступово доповнюються хореографічними елементами /рух "зальотний", присування, колисання, підскок та ін./ , які потім об'єднуються в танцювальні комбінації. Деякі ігри виконуються у формі хороводів /"Дружба"/№77/, "Кривий танок"/№75/ та ін./ .

Рухливу музичну гру педагог використовує як ефективний засіб всебічного розвитку дитини: фізичного, морального, інтелектуального. У теоретичному розділі "Весняночки" він підкреслює, що "завдяки іграм можна виховати в дитині всі властивості, котрі ми шануємо у людей і котрі нам хотілося б прищепити малечі ..."/2, с.21/.

Майже в усіх іграх репертуарно-методичного посібника відтворюються картини повсякденного життя і діяльності людини, предмети побуту, природні явища. Тому ігри задовольняють пізнавальні потреби вихованців, несуть нову інформацію, знайомлять з оточуючим середовищем, різними видами професійної діяльності, сприяють розвиткові інтелектуальних здібностей:

пам'яті, уваги, спостережливості, кмітливості, спритності та інших. Особливої уваги заслуговує прагнення Василя Миколайовича розвивати творчу ініціативу, фантазію, самостійність вихованців. Він рекомендує всіляко підтримувати зауваження і доповнення дітей щодо змісту та способу проведення гри. "Кожне зауваження дитини, - пише він, - є ознакою того, що вона цікавиться грою, що її індивідуальні здібності розвиваються, не сплять, а це, головним чином, і потрібно у вихованні" /2, с. 24/.

У рухливій музичній грі формуються моральні якості особистості дитини: доброзичливість, чесність, чуйність, взаємовиручка, працьовитість, ввічливість, охайність та інші. Наприклад, у іграх "Котик Мурчик"/№11/, "Сидить Василь"/№10/, "Гляньте, діточки"/№37/ вихованцям прищеплюється любов до домашніх тварин, доброта, розвивається спостережливість, поглиблюються знання про життя тваринного світу. У грі "Білесенькі сніжиночки"/№137/ через спів і танцювальні рухи відтворюється картина зимового дня. Діти звертають увагу на красу природних явищ і на взаємозв'язок між ними.

Ігри "Весняночки" забезпечують фізичний розвиток вихованців, який відбувається шляхом виконання рухів, гімнастичних вправ, хореографічних елементів, зумовлених змістом гри. В.М. Верховинець був переконаний у тому, що "дітям потрібна гімнастика, яка не розстроювала б їх нервів, а заспокоювала, приносила все нові враження і непомітно, без відома дітей, розвивала б у них не тільки силу фізичну, але єднала б у собі виховання тіла й розуму" /1, с.4/. Поступово ускладнюючи ігри, він до багатьох з них уводить елементи українського народного танцю і танцювальні комбінації /"Пташка маленька" /№18/, "Ой вийтеся, огірочки"/№46/, "Кроковеє колесо"/№73/ та ін./ . Порядок вивчення танцювальних рухів міститься у "Хореографічному додатку" до збірки. Педагог рекомендує під час ігор або занять "кружляння ними в колі або пересування рядочком, групами чи поодиноці під спів якоїсь танцювальної пісні" /2, с.302/.

Важливого значення В.М. Верховинець надавав ритмічному виконанню рухливих музичних ігор. Він уважав, що педагогічну цінність мають лише ритмічно проведені ігри, які об'єднують дітей і переростають у спільну творчу працю.

Невід'ємним компонентом кожної гри є музичний супровід, тобто пісня, легко доступна вихованцям своєю мелодією і змістом. "Хай малеча бавиться, співаючи, і хай співає, граючись, - писав педагог, - у цьому надзвичайно велика потреба у самої дитини, у її дитячого товариства" /2, с.25/. Він розглядав спів як один із могутніх засобів формування особистості, розвитку її художніх здібностей. Через пісню В.М. Верховинець прагнув викликати інтерес і любов до музики, відчуття життєвої потреби в ній. Він намагався дати можливість вихованцям за допомогою найдоступнішого для них інструменту - власного голосу наблизитись до музики так, щоб бути не лише пасивним слухачем, а й активним її виконавцем.

Надзвичайна краса і мелодійність українських народних пісень, що супроводжують ігри "Весняночки", сприяють вихованню естетичних почуттів, смаку, сприйняття, естетичного ставлення до дійсності. Завдяки їм вихованці прилучаються до найкращих взірців народнопісенної творчості.

Грунтуючись на етнографічному матеріалі, ігри є зразком норм поведінки, мовної, музичної, хореографічної культури українського народу, сприяють засвоєнню його багатих традицій, розвитку національної самосвідомості, гідності, патріотизму, рис національного характеру.

Отже, створений В.М. Верховинцем музично-ігровий репертуар для дітей "Весняночка" спрямований на всебічний розвиток особистості – моральний, інтелектуальний, фізичний, естетичний, формування національної культури підростаючого покоління.

Як визначне явище в історії вітчизняної педагогіки і культури, спадщина Василя Миколайовича Верховинця має важливе теоретичне і практичне значення. Він не лише розробив і обґрунтував систему інноваційних засобів виховання, але й творчо використовував їх у практичній педагогічній і мистецькій діяльності в школах, вищих навчальних закладах і художніх колективах.

Актуальність педагогічних ідей і досвіду В.М. Верховинця потребує їх широкого впровадження в сучасну практику виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Верховинець В. М. Весняночка / Верховинець В. М. - Харків : ДВУ, 1925. - 187 с.
2. Верховинець В. М. Весняночка / Верховинець В. М. - 5-е вид.- К. : Муз. Україна, 1989. - 342 с.
3. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю / Верховинець В. М. - 5-е вид. - К. : Муз.Україна, 1990. - 152 с.
4. Верховинець Я. В. Про "Весняночку" та її автора / Верховинець Я. В. // Верховинець В. М. Весняночка. - 5-е вид. - К. : Муз.Україна, 1989. - С. 5-20.

Дем'янюк Наталія Юріївна. "Весняночка" В. М. Верховинця та її педагогічне значення. У статті розкривається зміст і структура репертуарно-методичного посібника "Весняночка", автором якого є видатний український музикознавець, педагог, етнограф, хореограф, диригент і композитор Василь Миколайович Верховинець. Значна увага приділяється обґрунтуванню педагогічного значення рухливих музичних ігор, їх впливу на всебічний розвиток (моральний, інтелектуальний, фізичний, естетичний) і формування національної культури підростаючого покоління.

Demyanko Nataliya Yuriyivna. "Vesnyanochka" written by V. M. Verhovynets and its pedagogical importance. The contents and structure of repertoire-methodical book "Vesnyanochka", the author of which is a prominent Ukrainian musical expert, teacher, ethnographer, choreographer, conductor and composer Vasyl Mykolayovych Verhovynets, are shown in this article. Much attention is given to substantiation of pedagogical importance of active musical games, to their influence on all-round development (moral, intellectual, physical, aesthetic) and forming of national culture of the rising generation.